MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF
JOSEPH R. MICALLEF

Seduta tas-17 ta' Novembru, 2011

Rikors Numru. 8/2011

Anthony P **FARRUĠIA**

vs

L-ONOREVOLI PRIM MINISTRU, l-Avukat Ġenerali, il-Kummissarju tat-Taxxa fuq il-Valur Miżjud u il-Kummissarju tal-Pulizija

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors imressaq fil-25 ta' Frar, 2011, li bih u għar-raġunijiet hemm dettaljatament imfissra, r-rikorrent talab li l-Qorti (a) ssib li s-subartikolu 3 tal-artikolu 83 tal-Kapitolu 406 tal-Liġijiet ta' Malta jikser id-drittijiet u l-Libertajiet Fundamentali tiegħu ta' smigħ xieraq kif imħarsa mill-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni tar-Repubblika ta' Malta (aktar 'il quddiem imsejħa "il-Kostituzzjoni"); (b) issib li s-

subartikolu 3 tal-artikolu 83 tal-kapitolu 406 tal-Liġijiet ta' Malta jikser id-drittijiet u l-Libertajiet Fundamentali tiegħu għal smigħ xieraq u dwar in-*ne bis in idem* kif imħarsa fl-artikolu 6 u fl-artikolu 4 tas-Seba' Protokoll rispettivament tal-Konvenzjoni (Ewropeja) għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali (aktar 'il quddiem imsejħa "il-Konvenzjoni"); (ċ) issib li d-dispożizzjonijiet tal-artikoli 2, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 58, 59, 67, 68 u 76 tal-Kapitolu 406 tal-Liġijiet ta' Malta safejn jirrigwardaw il-ħlas ta' penali amministrattivi, u tal-artikoli 21 u 67 tal-istess Kapitolu safejn jirrigwardaw it-tħaddim ta' mgħaxijiet jiksru d-drittijiet u l-Libertajiet Fundamentali tiegħu dwar teħid ta' proprjeta' mingħajr kumpens xieraq kif imħarsa taħt l-artikolu 37 tal-Kostituzzjoni u dwar in-*ne bis in idem* kif imħarsa bl-artikolu 4 tar-Raba' Protokoll tal-Konvenzjoni; (d) issib li x-"*short-payment penalties*" imħaddma taħt l-istess Kapitolu 406 tal-Liġijiet ta' Malta jiksru d-drittijiet u l-Libertajiet Fundamentali tiegħu ta' tgawdija ta' ħwejġu kif imħarsa fl-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni; (e) issib li l-imsemmija "*short-payment penalties*" imħaddma taħt l-istess Kapitolu 406 tal-Liġijiet ta' Malta jiksru d-drittijiet u l-Libertajiet Fundamentali tiegħu dwar ħarsien minn teħid ta' proprjeta' bla kumpens xieraq kif imħarsa bl-artikolu 37 tal-Kostituzzjoni; (f) issib li d-dispożizzjonijiet tal-artikoli 2, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 58, 59, 67, 68 u 76 tal-Kapitolu 406 tal-Liġijiet ta' Malta safejn jirrigwardaw il-ħlas ta' penali amministrativi, u tal-artikoli 21 u 67 tal-istess Kapitolu safejn jirrigwardaw it-tħaddim ta' mgħaxijiet jiksru d-drittijiet u l-Libertajiet Fundamentali tiegħu dwar tgawdija bla xkiel ta' ħwejġu kif imħarsa fl-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni; (ġ) tħassar jew tnaqqas l-imgħax legali u l-penali amministrattivi li l-Kummissarju intimat impona fuqu; (ħ) issib li huwa ġarrab danni minħabba l-ksur tal-jeddijiet tiegħu kif issemma qabel; (i) tagħtih kumpens xieraq u tikkundanna lill-intimati, jew lil min minnhom, iħallsu dak il-kumpens li jogħġobha tillikwida favurih; (j) issib li huwa ġarrab ksur tal-jedd tiegħu għall-ħarsien kontra priġunerija għal dejn kuntrattwali kif imħares bl-artikolu 1 tar-Raba' Protokoll tal-Konvenzjoni; (k) tħassar is-sentenzi mogħtijin kontih

mill-Qorti tal-Maġistrati ta’ Malta bħala Qorti ta’ Ġudikatura Kriminali u msemmija fid-dokument mehmuż mar-Rikors tiegħu, u kif ukoll id-degrieti li bihom il-multi li kien kundannat iħallas b’dawk is-sentenzi u ma ħallasx inbidlu f’piena ta’ ħabs; u (l) tagħti kull rimedju, direttiva u kumpens li jidhrilha xieraq;

Rat id-degriet tagħha tal-1 ta’ Marzu, 2011, li bih qiegħdet ir-Rikors għas-smigħ tad-9 ta’ Marzu, 2011, u ordnat in-notifika lill-intimati;

Rat it-Tweġiba mressqa mill-intimati fit-8 ta’ Marzu, 2011, li biha huma laqgħu għall-azzjoni tar-rikorrent billi, b’mod preliminari, qalu li l-intimat Onorevoli Prim Ministru jmissu jinħeles milli jibqa’ fil-kawża minħabba dak li jiddisponi l-artikolu 181B tal-Kapitolu 12 tal-Liġijiet ta’ Malta, n-nuqqas ta’ interess ġuridiku tar-rikorrent li jattakka l-artikolu 83(3) tal-Kapitolu 406 tal-Liġijiet ta’ Malta ladarba huwa kien ammetta l-akkużi li sarulu meta tressqu kontrih il-proċeduri kriminali quddiem il-Qorti kompetenti u wkoll għaliex huwa ma nqediex b’rimedju ordinarju li jitlob lil dik il-Qorti tagħmel riferenza kostituzzjonali meta tressaq quddiemha, u wkoll għaliex hu naqas li jinqeda b’rimedji ordinarji li kellu meta naqas li jressaq appell minn xi waħda jew aktar mis-sentenzi li ngħataw kontrih mill-Qorti li kienet sabitu ħati. Fil-mertu, laqgħu billi warrbu l-allegazzjonijiet tar-rikorrent u seħqu li t-talbiet tiegħu m’għandhomx jintlaqgħu;

Rat id-degriet tagħha tad-9 ta’ Marzu, 2011, li bih ordnat li qabel kull ħaġ’oħra ssir it-trattazzjoni tat-tliet eċċezzjonijiet preliminari tal-intimati u tathom żmien biex iressqu l-provi (dokumentali) tagħhom dwarhom sa qabel is-smigħ li kien imiss;

Rat in-Noti mressqa mill-intimati fis-27 ta’ April, 2011[1] u fil-5 ta’ Mejju, 2011[2] bid-dokumenti mehmużin magħhom;

Semgħet id-dikjarazzjoni tal-avukati tal-partijiet waqt is-smigħ tal-5 ta’ Mejju, 2011;

[1] Paġġ. 33 sa 57 tal-proċess
[2] Paġġ. 58 sa 66 tal-proċess

Semgħet it-trattazzjoni tal-avukati tal-partijiet dwar l-ewwel tliet eċċezzjonijiet preliminari tal-intimati;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-degriet tagħha tat-23 ta' Ġunju, 2011, li bih ħalliet il-kawża għas-sentenza dwar l-imsemmija eċċezzjonijiet preliminari;

Ikkunsidrat:

Illi r-rikorrent qiegħed jgħid li ġarrab il-ksur tal-jeddijiet tiegħu għat-tgawdija bil-kwiet ta' ħwejġu, tad-dritt għal smigħ xieraq, tad-dritt li ma jġorrx piena għal aktar minn darba għall-istess reat u għall-kumpens xieraq għat-teħid ta' ħwejġu, minħabba l-fatt li huwa kien għadda minn proċeduri kriminali meħudin kontra tiegħu għal ksur ta' obbligazzjonijiet taħt l-Att tal-1998 dwar Taxxa fuq il-Valur Miżjud[3] u mis-sejbien ta' ħtija tiegħu f'dawk il-proċeduri;

Illi għal dik l-azzjoni, l-intimati laqgħu billi, b'mod preliminari, qalu (i) li l-Prim Ministru ma kellux ikun imħarrek f'din il-kawża, (ii) li r-rikorrent m'għandux interess biex jilminta mill-artikolu 83 tal-Att ladarba huwa ammetta l-akkużi li kienu saru kontra tiegħu u billi ma nqediex bir-rimedju li kellu li ma talabx lill-Qorti li quddiemha tressaq mixli biex tirreferi l-każ dwar l-allegati ksur ta' jedd findamentali quddiem din il-Qorti u (iii) li naqas milli jinqeda b'rimedju ordinarju li jappella mis-sentenzi mogħtijin kontrih. Laqgħu wkoll b'eċċezzjonijiet fil-mertu;

[3] Kap 406 tal-Liġijiet ta' Malta

Illi din is-sentenza qiegħda tingħata dwar l-imsemmija eċċezzjonijiet preliminari, u l-Qorti sejra tistħarriġhom fl-ordni li ngħataw;

Illi bħala fatti li joħorġu mill-atti tal-kawża jirriżulta li r-rikorrent huwa uffiċjal ta' jew b'mod ieħor jirrappreżenta xi kumpanniji kummerċjali f'Malta. Huwa wkoll jeżerċita professjoni. Kemm il-kumpanniji u kif ukoll l-attività' tar-rikorrent huma reġistrati mad-Dipartiment tat-Taxxa fuq il-Valur Miżjud taħt l-Att XXIII tal-1998;

Illi bis-saħħa ta' tnax-il (12) sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati ta' Malta bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali bejn Ottubru tal-2007 u Ġunju tal-2010, r-rikorrent instab ħati ta' ksur ta' dispożizzjonijiet tal-Kapitolu 406 tal-Liġijiet ta' Malta[4]. Huwa ma appellax minn dawk is-sentenzi[5];

Illi matul l-imsemmi żmien, f'Awissu tal-2009, ir-rikorrent kien ressaq petizzjoni lill-President tar-Repubblika dwar il-ħlas tal-multi inflitti bl-imsemmija sentenzi li kienu ngħataw kontrih sa dakinhar. It-talba tiegħu ma ntlaqgħetx f'Mejju tal-2010[6];

Illi f'Jannar tal-2011, l-intimat Reġistratur tal-Qrati u Tribunali Kriminali ressaq rikorsi quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali biex il-multi li r-rikorrent kien weħel fl-imsemmija sentenzi u li ma kienx għadu ħallas, jinbidlu fi żmien ta' priġunerija skond il-liġi. Il-Qorti laqgħet it-talbiet magħmula[7];

Illi fil-25 ta' Frar, 2011, ir-rikorrent fetaħ il-kawża tal-lum;

Illi l-ewwel minn fost il-konsiderazzjonijiet ta' natura legali li din il-Qorti trid tagħmel hija dwar l-**eċċezzjoni li l-intimat Onorevoli Prim Ministru ma hux il-kontradittur leġittimu** tal-azzjoni tar-rikorrent. L-intimati jsejsuha fuq dak li jrid l-artikolu 181B tal-Kodiċi tal-Organiżżazzjoni u Proċedura Ċivili, partikolarment fis-sub-artikoli (1) u (2) tiegħu;

[4] Dokti "AG1" sa "AG11" f'paġġ. 36 sa 58 tal-proċess
[5] Dok "AG", f'paġ. 35 tal-proċess
[6] Dok "B", f'paġ. 12 tal-proċess
[7] Dokti "Ċ1" sa "Ċ3", f'paġġ. 13 – 8 tal-proċess

Illi l-intimati jgħidu li, għall-għamla ta' lmenti li ressaq ir-rikorrent f'din il-kawża tiegħu, ma kienx hemm għalfejn jitħarrek il-Prim Ministru wkoll. Huma jqisu li l-ġudizzju huwa sħiħ bil-preżenza tal-intimati l-oħrajn, jiġifieri l-Avukat Ġenerali, il-Kummissarju tat-Taxxa fuq il-Valur Miżjud u l-Kummissarju tal-Pulizija. Huma jsemmu deċiżjoni partikolari li kienet stħarrġet eċċezzjoni bħal din, sabitha tajba u laqgħetha[8]. Jgħidu li dak li tgħid dik is-sentenza jgħodd għall-każ tal-lum;

Illi, min-naħa tiegħu, jisħaq li l-intimat Prim Ministru dejjem għandu *locus standi* f'kawża kostituzzjonali, l-aktar waħda fejn il-ksur ta' jedd fundamentali jkun ġej minn liġi attakkata, u biex isaħħaħ din il-fehma semma wkoll sentenza li ngħatat dan l-aħħar[9]. Meta din il-Qorti rat l-imsemmija sentenza sabet li, għalkemm f'dik il-kawża kienet tressqet eċċezzjoni bħal dik issa mistħarrġa, s-sentenza tittratta dwar eċċezzjoni ta' xort'oħra u għalhekk ma tgħoddx għall-kwestjoni li l-Qorti issa għandha quddiemha;

Illi l-Qorti tagħraf il-fatt li l-kwestjoni dwar min għandu jwieġeb għall-ilment ta' ksur ta' jedd fundamentali tal-bniedem ilha żmien tkidd lil min ikun involut f'kawżi bħal dawn. Biż-żmien, tfasslu regoli ta' prattika biex jingħaraf kontra min kawża bħal din imissha titressaq[10]. Il-ħsieb dejjem kien li eċċezzjoni bħal din m'għandhiex isservi biex jitwal il-proċess tas-smigħ tal-ilment fil-mertu, imma biex jiġi mistħarreġ min tassew jista' jagħti r-rimedju f'każ li jirriżulta li l-ilment tal-ksur tad-dritt fundamentali kien wieħed mistħoqq[11]. Mad-dħul fis-seħħ fil-bidliet estensivi li saru fil-Kodiċi tal-Proċedura fl-1995, u b'mod partikolari fl-artikolu dwar ir-rappreżentanza tal-Gvern fil-kawżi, jidher li tqies li l-problema tal-leġittimu kuntradittur kienet b'hekk twittiet darba għal dejjem. Dan l-iżjed minħabba li l-artikolu 181B ma kien jagħmel l-ebda distinzjoni dwar l-

---

[8] P.A. (Kost) RCP **10.1.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Kenneth Brincat vs Avukat Ġenerali et***

[9] P.A. (Kost) GC **20.1.2011** fil-kawża fl-ismijiet ***John Geranzi Limited vs Kummissarju tat-Taxxi Interni et***

[10] Per eżempju, ara Kost. **7.12.1990** fil-kawża fl-ismijiet ***Abela vs Il-Prim Ministru et*** (Kollez. Vol: **LXXIV.i.261**)

[11] Kost. **6.8.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***Joseph M. Vella et vs Kummissarju tal-Pulizija et***

għamla ta' proċedura ġudizzjarja li għaliha kien jirreferi. Mhux hekk biss, imma l-imsemmi artikolu jagħmel parti minn Titolu tal-Kodiċi li d-dispożizzjonijiet tiegħu "jgħoddu għall-qrati kollha"[12]. Din il-Qorti kif presjeduta hija wkoll tal-fehma sħiħa li l-kwestjoni tar-rappreżentanza tal-Gvern f'kawżi ta' xejra kostituzzjonali jew konvenzjonali hija wkoll koperta bl-imsemmija d-dispożizzjonijiet;

Illi, madankollu, jidher li l-imsemmi artikolu baqa' dejjem ma ċċarax għal kollox il-kwestjoni tal-leġittimu kontradittur fejn l-ilment tal-ksur tal-jedd fundamentali kien dirett lejn liġi jew strument ieħor li għandu s-saħħa ta' liġi. Il-Qrati ma jidhirx li stħarrġu dan il-punt espressament, għalkemm jidher li alludew għalih *obiter*[13]. Il-mistoqsija li tqum hija jekk l-artikolu 181B(2) jistax jitqies li jimla dan il-vot ukoll. Għall-intimati, dak l-artikolu jieħu ħsieb is-sitwazzjoni ukoll fejn l-allegat ksur tal-jedd fundamentali jitnissel minn liġi. Din il-Qorti nnifisha kienet tal-fehma li l-Avukat Ġenerali kien igawdi setgħa proċedurali wiesgħa li jassumi fil-persuna tiegħu r-rappreżentanza tal-Gvern f'kull kawża li ma tkunx tista' titressaq kontra direttur dipartimentali u tat ukoll sentenza f'dan is-sens ukoll dwar eċċezzjoni simili[14];

Illi fi studju analitiku li sar dwar il-proċedura "kostituzzjonali", b'riferenza għall-portata tal-artikolu 181B, inkiteb li "*It is difficult to think of any claim which cannot be directed against a department and it in fact appears that this amendment was inspired by the question of the representation of the Courts, or specifically Judges and Magistrates and those who somehow or other are given the faculty of judging. No other 'prohibition' of this type seems to exist. In any case, the Prime Minister is always a legitimate defendant in actions against the government*"[15]. Din it-tifsira turi li, f'ċerti każijiet, ilment ta' ksur ta' jedd fondamentali jista' jkun indirizzat lejn persuna li la hija kap ta' dipartiment governattiv u lanqas kontra l-

---

[12] Art. 193 tal-Kap 12

[13] Ara, per eżempju, Kost. **12.5.1997** fil-kawża fl-ismijiet ***Theuma noe et vs Awtorita' tal-Ippjanar*** (Kollez. Vol: **LXXXI.i.1**), u P.A. (Kost) TM **21.3.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Dr. Harry Vassallo noe vs Kummissarju Elettorali Prinċipali et***

[14] P.A. Kost **31.5.2006** fil-kawża fl-ismijiet ***Simon Caruana vs Onorevoli Prim Ministru*** (mhix appellata)

[15] Mifsud Bonniċi Constitutional Procedure relative to Fundamental Rights and Freedoms (2004) paġ. 64

Avukat Ġenerali bħala rappreżentant tal-Gvern, imma lejn esponenti ieħor tal-Gvern;

Illi l-Qorti tqis li l-kwestjoni ta' min għandu jwieġeb għal xilja ta' ksur ta' jedd fondamentali tintrabat sewwa mal-għamla tal-ksur li jkun u wkoll mal-għamla ta' rimedju li jista' jingħata. Ilu żmien li l-Qrati tagħna għarfu din ir-rejalta' u għalhekk sawru d-distinzjonijiet meħtieġa applikabbli għall-biċċa l-kbira mill-każijiet. Għalhekk, illum il-ġurnata jingħarfu kategoriji differenti ta' persuni li jistgħu jitqiesu bħala leġittimi kuntradittturi f'azzjonijiet kostituzzjonali. Dawn jinqasmu fi tliet kategoriji, jiġifieri (a) dawk li jridu jwieġbu direttament jew indirettament għall-għamil li jikser id-dritt fundamentali ta' persuna, (b) dawk li jridu jagħmlu tajjeb (billi jipprovdu r-rimedju xieraq) għan-nuqqasijiet jew l-egħmejjel li bihom ħaddieħor jikser xi jedd fundamentali ta' xiħadd, u (ċ) dawk il-partijiet kollha li jkunu f'kawża meta kwestjoni ta' xejra kostituzzjonali jew konvenzjonali tqum waqt is-smigħ ta' xi kawża f'qorti[16]. Ma' dawn, u dejjem jekk ikollhom interess fil-kawża, jistgħu jiddaħħlu persuni oħrajn bil-għan li jagħmlu sħiħ il-ġudizzju u jagħmluh rappreżentattiv ta' kull interess involut fil-kwestjoni;

Illi, madankollu, bis-saħħa tad-dispożizzjonijiet tal-Att IX tal-2006, li daħal fis-seħħ fis-7 ta' Lulju, 2006, iddaħlet dispożizzjoni ġdida fil-Kodiċi tal-Proċedura[17], li biha huwa l-Prim Ministru direttament li jingħata s-setgħa u l-fakulta' li jaġixxi f'każ fejn xi liġi tkun instabet li tikser xi jedd fundamentali ta' persuna kif imħares fil-Kostituzzjoni jew fil-Konvenzjoni. B'din id-dispożizzjoni ġdida, jidher li saret kjarifika li fi kwestjonijiet li jolqtu s-siwi "kostituzzjonali" ta' xi liġi fis-seħħ huwa l-Prim Ministru l-persuna leġittima biex tindirizza r-rimedju meħtieġ. Jekk dan jiġi applikat għall-kriterji ta' prassi proċedurali stabiliti mill-Qorti fil-kawża ta' ***Abela***, imsemmija aktar qabel (jiġifieri li persuna li tista' tagħti r-rimedju, għalkemm ma tkunx il-persuna li wettqet il-fatt lamentat, titqies bħala kontradittur leġittimu

[16] Kost. **7.12.1990** fil-kawża fl-ismijiet ***Abela vs Onor. Prim Ministru et*** (Kollez. Vol: **LXXIV.i.261**); u Kost. **6.8.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***Joseph Mary Vella et vs Kummissarju tal-Pulizija et***
[17] Art. 242(2) tal-Kap 12

wkoll) allura jiġi li l-Prim Ministru jsir il-leġittimu kontradittur f'ilment bħal dan;

Illi jekk wieħed iqis kif inhija mfassla l-ewwel talba tar-rikorrent, wieħed isib li hija l-liġi nnifisha li qiegħda tkun attakkata bħala dik li biha huwa ġarrab ksur ta' jedd fundamentali tiegħu. F'dan ir-rigward, l-intimat Onorevoli Prim Ministru jkollu *locus standi* fil-kawża, imqar b'riferenza għal dik it-talba. Dan qiegħed jingħad biss b'riferenza għal dak li jidher mad-daqqa t'għajn f'dik it-talba u lil hinn minn kull kunsiderazzjoni dwar is-siwi tagħha jew konsiderazzjonijiet fil-mertu dwarha, li għadu bikri wisq biex isiru f'dan il-waqt;

Illi għal dawn ir-raġunijiet, għalhekk, il-Qorti ssib li l-eċċezzjoni preliminari m'hijiex mistħoqqa u sejra twarrabha;

Illi dwar **l-eċċezzjoni tan-nuqqas ta' interess fir-rikorrent** l-intimati jibnu din l-eċċezzjoni fuq żewġ argumenti: (a) li huwa ammetta l-akkużi li kienu saru kontrih quddiem il-Qorti tal-Maġistrati u b'hekk kien qiegħed jaċċetta li ma kien hemm xejn irregolari f'dawk il-proċeduri jew li jiksirlu xi jedd fundamentali u (b) li kieku tassew kien hemm irregolarita' li ġġib ksur ta' dritt fundamentali, r-rikorrent kien messu qajjem il-"kwestjoni kostituzzjonali" quddiem il-Qorti tal-Maġistrati biex din tagħmel riferenza lil qorti ta' kompetenza kostituzzjonali. Għalhekk, billi r-rikorrent naqas li jressaq appell mis-sentenzi li ngħataw kontrih, huwa jiġi li m'għandu l-ebda interess ġuridiku biex jibqa' jattakkahom;

Illi, min-naħa tiegħu, r-rikorrent irribatta dawn l-argumenti billi qal li l-ammissjoni tiegħu għall-akkużi kienet dettata minn ċirkostanzi inevitabbli u ma setax jagħmel mod ieħor. B'daqshekk, ma jfissirx li l-ilmenti tiegħu ta' ksur ta' jeddijiet fundamentali ma jistax iressaqhom f'kawża bħal din tal-lum, jew li jkollu jagħlaq ħalqu għal dejjem jekk minħabba fil-proċeduri meħuda kontrih ġarrab xi ksur ta' xi wieħed jew aktar mill-jeddijiet fundamentali tiegħu. Minbarra dan, l-għaref difensur tiegħu żied jargumenta li f'kawża ta' xejra kostituzjonali wieħed ma jitkellimx dwar l-

"interess" tal-parti mġarrba iżda dwar l-istatus tagħha ta' "vittma";

Illi jidher sewwa li jingħad li f'kawża fejn persuna tallega li ġarrbet ksur ta' jedd fundamentali mħares mill-Kostituzzjoni jew mill-Konvenzjoni, dik il-persuna trid turi li għandha interess ġuridiku biex tiftaħ kawża bħal dik. Huwa biss f'kawża maħsuba taħt l-artikolu 116 tal-Kostituzzjoni – l-hekk imsejħa "*actio popularis*" dwar in-nuqqas ta' siwi ta' liġijiet – li m'huwiex meħtieġ li l-parti attriċi turi li għandha xi interess personali biex tressaq kawża bħal dik. Mill-bqija, jidher li l-prinċipji li jistabilixxu x'għandu jkun dan l-interess f'kawża "ordinarja" japplikaw ukoll għall-kawżi taħt din il-proċedura speċjali ta' ksur ta' dritt fundamentali[18]. Ukoll jekk wieħed kellu jqis is-sottomissjoni tal-għaref difensur tar-rikorrent dwar l-istatus ta' "vittma" f'każ bħal dan, l-istess parti mġarrba trid turi li hija tassew "vittma" u dan jikkostitwixxi l-interess ġuridiku tagħha biex tressaq u tmexxi 'l quddiem azzjoni bħal din;

Illi dan ifisser li, kif ingħad għadd ta' drabi mill-Qrati Maltin, l-interess meħtieġ irid ikun wieħed dirett, leġittimu u kif ukoll attwali[19], u jrid joħroġ minn stat attwali ta' ksur ta' jedd, liema ksur ikun jikkonsisti f'kundizzjoni pożittiva jew negattiva li xxejjen jew tipprova ġġib fix-xejn dritt li jappartieni lid-detentur jew li lilu jkun mistħoqq[20];

Illi l-interess ġuridiku f'parti attriċi huwa dak li l-imħarrek jirrifjuta jew jonqos li jagħraf il-jedd tal-istess attur u li, fih innifsu, joħloq il-ħtieġa tal-vertenza. Għalhekk, dan iġib miegħu l-konsegwenza li l-ewwel u l-aqwa interess ġuridikament ammissibbli huwa dak li kull persuna għandha, jiġifieri li titlob li, fil-konfront tagħha, isir ħaqq jew li tiġi msewwija inġustizzja magħmula fil-konfront tagħha[21];

Illi biex tali interess ikun tutelat minn karattru ġuridiku, irid ikun iwassal għal riżultat ta' utilita' u vantaġġ għal min irid

[18] P.A. (Kost.) RCP **19.10.2000** fil-kawża fl-ismijiet ***Victoria Cassar vs Awtorita' Marittima ta' Malta et***

[19] Ara P.A. **20.1.1950** fil-kawża fl-ismijiet ***Watson vs Sacco*** (Kollez. Vol: **XXXIV.ii.453**)

[20] Ara P.A. **27.3.1990** fil-kawża fl-ismijiet ***Muscat et vs Buttiġieġ*** (Kollez. Vol: **LXXIV.iii.481**)

[21] App. Kumm. **2.4.1993** fil-kawża fl-ismijiet ***Farruġia et vs Buħaġiar*** (Kollez. Vol: **LXXVII.ii.98**)

jeżerċita l-jedd[22], b'mod li jekk l-azzjoni ma tistax twassal biex tipproduċi tali riżultat għal min jibdiha, dik l-azzjoni ma tistax treġi[23]. Kien minħabba f'dan il-prinċipju li għadd ta' sentenzi ċaħdu l-jedd tal-azzjoni lil min ried jikseb b'sentenza biss dikjarazzjoni mingħajr oġġett materjali[24] ;

Illi ġie stabilit ukoll mill-Qrati li dak li jfisser l-interess tal-attur għandu jkun jidher mill-att tal-kawża nnifisha[25], u għalkemm il-mottiv tal-interess mhux meħtieġ li jkun imsemmi fl-att li bih il-kawża tinfetaħ, għandu għallanqas jirriżulta mill-provi jekk kemm-il darba jiġi kuntrastat[26];

Illi, dwar il-kwestjoni tal-attwalita' tal-interess, b'mod partikolari dak l-interess li għandu juri l-attur biex isostni l-kawża, ingħad ukoll li fil-prattika ġudizzjarja wieħed jista' jressaq kawża biex jikseb dikjarazzjoni preordinata għal azzjoni definitiva u aħħarija, minkejja li din ma tkunx ġiet inkluża fl-azzjoni ta' aċċertament[27]. Madankollu, f'każ bħal dan, il-Qorti trid tkun soddisfatta li jkun hemm l-interess meħtieġ, anki preordinat għall-kawża l-oħra, u li d-dikjarazzjoni miksuba fil-kawża ta' aċċertament tkun tifforma l-bażi tal-kawża l-oħra li tista' tinfetaħ 'il quddiem[28];

Illi l-interess mhux tabilfors ikun wieħed li jiġi kwantifikat f'somma determinata ta' flus jew ġid. L-interess jista' jkun ukoll meqjus imsejjes jekk jimmira li jħares jew jagħti għarfien għal jedd morali jew suġġettiv[29], imbasta l-jedd invokat ma jkunx wieħed ipotetiku[30];

Illi, minħabba li kawża dwar ilment ta' ksur ta' jedd fundamentali tista' titressaq kemm jekk dak il-jedd ikun diġa' nkiser jew qiegħed jinkiser b'xi għamil u kif ukoll jekk

---

[22] Ara App. Ċiv. **13.2.1953** fil-kawża fl-ismijiet ***Manche' vs Montebello*** (Kollez. Vol: **XXXVII.i.56**)
[23] P.A. **7.1.1953** fil-kawża fl-ismijiet ***Camilleri vs Sammut*** (Kollez. Vol: **XXXVII.ii.605**)
[24] Ara App. Ċiv. **8.6.1942** fil-kawża fl-ismijiet ***Cortis vs Bonello*** (Kollez. Vol: **XXXI.i.218**)
[25] Ara App. Ċiv. **3.12.1984** fil-kawża fl-ismijiet ***Borġ vs Caruana*** u l-għadd ta' sentenzi hemm imsemmija
[26] Ara App. Ċiv. **12.12.1983** fil-kawża fl-ismijiet ***Ignazio Gatt vs Michael Debono et*** (mhix pubblikata)
[27] Ara PA. **12.3.1946** fil-kawża fl-ismijiet ***Balluċi vs Vella Gera noe*** (Kollez. Vol: **XXXII.ii.257)**; u App. Ċiv. **4.12.1944** fil-kawża fl-ismijiet ***Xuereb vs Petrococchino*** (Kollez. Vol: **XXXII.i.540**)
[28] Ara P.A. **10.10.1966** fil-kawża fl-ismijiet ***Giuffrida noe vs Borg Olivier noe et*** (Kollez. Vol: **L.ii.310** u Vol: **LI.i. 130**)
[29] P.A. **13.10.1952** fil-kawża fl-ismijiet ***Axiaq vs Mizzi noe et*** (Kollez. Vol: **XXXVI.ii.532**)
[30] App. Ċiv. **15.12.1932** fil-kawża fl-ismijiet ***Scolaro vs Bailey*** (Kollez. Vol: **XXVII.ii.195**)

ikun hemm il-biżgħa tal-ksur ta’ dak il-jedd, joħroġ li f’każ bħal dan l-element tal-interess ġuridiku jieħu xejra partikolari mill-aspett tal-attwalita’. Dan m’għandux ikun ta’ xkiel għall-applikazzjoni tal-prinċipji fuq imsemmija, għaliex l-interess ġuridiku mistenni xorta waħda jirriżulta fejn, fil-każ konkret u mhux sempliċement ipotetiku, il-ksur ravviżat ikun wieħed rejali u imminenti[31];

Illi lanqas ma jintilef dan l-interess jekk il-parti mġarrba ma tagħżilx li tqajjem il-“kwestjoni kostituzzjonali” huma u għaddejjin proċeduri oħrajn li mbagħad minnhom wieħed jilminta minn ksur ta’ xi jedd fundamentali. It-tqanqil tal-“kwestjoni kostituzzjonali” hija fakultativa, u l-għażla li parti f’kawża li ma tinqediex biha (għaliex, wara kollox, ir-riferenza m’hijiex tal-parti li tqajjimha iżda tal-Qorti li taċċetta li tirreferi l-kwestjoni) ma twaqqafx ir-rimedju li dik il-parti tadixxi lil din il-Qorti direttament għal rimedju taħt l-artikolu 46(1) tal-Kostituzzjoni jew l-artikolu 4(1) tal-Kapitolu 319;

Illi għalhekk, lanqas din l-eċċezzjoni ma hija tajba u l-Qorti m’hijiex sejra tilqagħha;

Illi **dwar it-tielet eċċezzjoni li r-rikorrent naqas li jinqeda bir-rimedji ordinarji** li kellu jedd għalihom, l-intimati jgħidu li r-rikorrent naqas li jressaq appell mis-sentenzi mogħtijin kontra tiegħu. L-atti juru li tassew dan huwa l-każ;

Illi, min-naħa tiegħu, ir-rikorrent jgħid li, fil-każ tiegħu, l-appell ma kienx jagħti rimedju effettiv għall-ilmenti tiegħu, għaliex il-Qorti li quddiemha seta’ jsir appell ma setgħetx tagħtih ir-rimedji li tista’ tagħti din il-Qorti f’każ li ssib li tassew ġarrab ksur ta’ xi jedd fundamentali minn dawk li semma fir-rikors promotur tiegħu;

Illi jidher li din l-eċċezzjoni hija stedina magħmula mill-intimati biex din il-Qorti tapplika l-*proviso* tal-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni u dak tal-artikolu 4(2) tal-Kapitolu 319 tal-Liġijiet ta’ Malta;

[31] Kost. **30.5.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Joseph magħruf bħala Nadia Ħili vs L-Avukat Ġenerali et***

Illi l-kriterji li jridu jitqiesu biex Qorti tal-kompetenza "kostituzzjonali" tagħżel li ma twettaqx is-setgħat fuq il-bażi li l-parti rikorrenti kellha rimedji oħrajn "ordinarji" huma llum il-ġurnata stabiliti b'mod konsistenti mill-qrati Maltin. Din il-Qorti ma jidhrilhiex li għandha toqgħod terġa' tfissirhom, u tillimita ruħha biex tirreferi għas-sentenza tagħha tat-30 ta' Ġunju, 2005, fil-kawża ***Tretyak vs Direttur taċ-Ċittadinanza u Expatriate Affairs***[32], li kienet konfermata mill-Qorti Kostituzzjonali fis-16 ta' Jannar, 2006. Dik l-istess Qorti għadha żżomm l-istess prinċipji kif muri f'deċiżjonijiet li ngħataw dan l-aħħar dwar l-istess eċċezzjoni[33];

Illi meta jissemma li jkun hemm rimedju ieħor xieraq, irid jintwera li dan ikun rimedju aċċessibbli, xieraq, effettiv u adegwat biex jindirizza l-ksur jew theddid ta' ksur lamentat[34]. M'hemmx għalfejn li, biex jitqies bħala effettiv, ir-rimedju jintwera bħala wieħed li se' jagħti lir-rikorrent suċċess garantit, biżżejjed li jintwera li jkun wieħed li jista' jiġi segwit b'mod prattiku, effettiv u effikaċi[35]. L-eżistenza li tassew ikun (jew kien) hemm rimedju alternativ xieraq trid tintwera mill-intimat li fuqu jaqa' l-piż tal-prova biex jikkonvinċi lil din il-Qorti biex tagħżel li ma teżerċitax is-setgħat tagħha biex tisma' l-kawża;

Illi huwa fatt ukoll li, minkejja li jista' jkun minnu li l-parti rikorrenti seta' kellha għad-dispożizzjoni tagħha rimedju "ordinarju", din il-Qorti xorta waħda jibqagħlha dejjem id-diskrezzjoni li tagħżel li tibqa' tisma' l-kawża. L-eżistenza ta' "rimedju ordinarju" ma torbotx idejn din il-Qorti milli tkompli tisma' kawża kostituzzjoniali mressqa quddiemha. Id-diskrezzjoni li tuża trid tkun waħda prudenti u fl-aħjar interess tal-amministrazzjoni tal-ġustizzja[36]. Normalment, din id-diskrezzjoni tintuża meta r-rikorrent ikun jidher li

[32] Rik. Kost. Nru. 22/05JRM

[33] Kost. **31.10.2007** fil-kawża fl-ismijiet ***Joseph Caruana et vs Il-Prim Ministru et*** (Rik. Kost. 44/06) u Kost. **6.9.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Xuereb vs Helen Milligan et*** (Rik. Kost. 44/08) fost l-oħrajn

[34] Ara Kost **5.4.1991** fil-kawża fl-ismijiet ***Vella vs Kummissarju tal-Pulizija et*** (Kollez. Vol: **LXXV.i.106**)

[35] P.A. Kost. **9.3.1996** fil-kawża fl-ismijiet ***Clifton Borġ vs Kummissarju tal-Pulizija*** (mhix pubblikata)

[36] P.A. Kost VDG **9.2.2000** fil-kawża fl-ismijiet ***Victor Bonavia vs L-Awtorita' tal-Ippjanar et*** (Mhix pubblikata)

tassew għandu disponibbli għalih rimedju li, kieku użat kif imiss, jista’ jagħtih il-ħarsien tal-jedd li f’kawża bħal din jgħid li qiegħed iġarrab ksur tiegħu[37];

Illi meta l-Qorti tiġi biex tapplika l-prinċipji hawn fuq imfissra għall-każ li għandha quddiemha ssib li ma ngħatatx raġunijiet tajbin biżżejjed biex tagħżel li ma twettaqx is-setgħat speċjali tagħha fil-kompetenza kostituzzjonali jew konvenzjonali tagħha u lanqas li jekk kemm-il darba r-rikorrent tassew appella mis-sentenzi mogħtijin kontrih mill-Qorti tal-Maġistrati, dan kien sejjer jistħarreġ l-ilmenti kollha (u wisq anqas jagħtih rimedju effettiv) li huwa ressaq fir-rikors promotur tiegħu;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti taqta’ u tiddeċiedi billi:

Tiċħad l-ewwel tliet eċċezzjonijiet preliminari tal-intimati billi ma jirriżultawx mistħoqqa, **bl-ispejjeż kontra tagħhom**; u

Tordna li **s-s**migħ tal-kawża jitkompla bit-trattazzjoni u ġbir tal-provi fil-mertu.

< Sentenza In Parte >

--------------------------------TMIEM--------------------------------

[37] Ara, f’dan ir-rigward Kost. **9.10.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***McKay vs Kummissarju tal-Pulizija et*** (Kollez. Vol: **LXXXV.i.268**); u Kost. **27.2.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Sammut vs Awtorita’ tal-Ippjanar et*** (Kollez. Vol: **LXXXVII.i.48**)